

Raad voor
Strafrechtstoepassing
en Jeugdbescherming

25 januari 2024

- # Inzet van ervaringsdeskundigheid bij de reclassering

Kansen en knelpunten

Inhoud

1	Inleiding	3
1.1	Voorgeschiedenis en aanleiding	3
1.2	Adviesvragen	4
1.3	Materiaalverzameling	4
2	Ervaringsdeskundigheid nader bekeken	5
2.1	Ervaringsdeskundigen en ervaringsvrijwilligers	5
2.2	Ervaringsdeskundigen en ervaringsvrijwilligers in de praktijk	6
2.3	Welke ervaringen	6
3	Inzet van ervaringswerkers	8
3.1	Mogelijke toegevoegde waarde en resultaten	8
3.2	Randvoorwaarde: afstand tot eigen problematiek	10
3.3	Knelpunten	10
3.4	Bijdrage aan culturele diversiteit	11
4	Inzet van ervaringswerkers bij de reclassering	12
4.1	Novadic Kentron, project De Reden	12
4.2	Organisatiemodel en benodigde ervaringen	13
4.3	Mogelijke toegevoegde waarde en resultaten	13
4.4	Randvoorwaarde: afstand tot de eigen problematiek	15
4.5	Knelpunten	16
5	Conclusies en aanbevelingen	18
5.1	Conclusies	18
5.2	Aanbevelingen	19
	Bijlage 1 Geraadpleegde personen	21
	Bijlage 2 Lijst van geraadpleegde stukken	22
	Literatuur	22

1 Inleiding

1.1 Voorgeschiedenis en aanleiding

In verschillende maatschappelijke domeinen – zoals de geestelijke gezondheidszorg, de jeugdzorg, de schuldhulpverlening en gemeenten – worden ervaringsdeskundigen ingezet.¹ Belangstelling voor de inzet van ervaringsdeskundigen in het domein reclassering begint met aandacht voor de inzet van vrijwilligers, zoals verwoord in het Regeerakkoord van het kabinet Rutte III in 2017:²

“Bij de tenuitvoerlegging van straffen en maatregelen zullen resocialisatie en reclassering steviger worden gepositioneerd. Er zal niet alleen worden geïnvesteerd in professionals, maar er komt ook meer aandacht en ruimte voor vrijwilligerswerk.”³

Enkele jaren later bracht de minister voor Rechtsbescherming op verzoek van de Tweede Kamer een visie op de reclassering uit waarin hierop wordt voortgeborduurd.⁴ In de departementale visie is over de inzet van vrijwilligers de volgende tekst opgenomen:⁵

“In het regeerakkoord is aangekondigd dat bij de tenuitvoerlegging van sancties meer aandacht en ruimte komt voor vrijwilligerswerk. In 2019 is onderzocht hoe de reclassering en vrijwilligers in de praktijk structureel kunnen samenwerken en elkaars werk kunnen versterken. Een vrijwilliger kan bijvoorbeeld ondersteunen bij praktische zaken en/of een luisterend oor bieden om sociaal isolement van een delinquent te doorbreken. Daarmee worden de condities voor effectief toezicht verbeterd. Ook heeft de reclassering positieve ervaringen opgedaan met de inzet van ervaringsdeskundigen, onder andere bij verslaafden, en zijn verschillende onderzoeken verricht.⁶ Het resultaat maakt duidelijk dat reclasseren én het werken met vrijwilligers een vak apart is. De inzet van vrijwilligers kan het reclasseren niet vervangen, maar wel goed ondersteunen.”

In bovenstaande tekst wordt - in de context van vrijwilligersinzet – gesproken over ‘ervaringsdeskundigen’. Hoe dan ook wordt in elk geval duidelijk dat er bij het ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) belangstelling bestaat voor de mogelijke inzet van ervaringsdeskundigen bij de reclassering, al dan niet als vrijwilliger. Hiermee wordt aangesloten op een ontwikkeling in de zorg, waarin de focus ligt op de persoonlijke ontwikkeling van cliënten waarbij ervaringsvrijwilligers een ondersteunende rol kunnen spelen op basis van kennis uit eigen ervaring.⁷

¹ Van der Kooij & Keuzenkamp 2018, p. 3. Zie ook: Keuzenkamp & Van Hoorn 2022, p. 4-22.

² *Vertrouwen in de toekomst*; Regeerakkoord 2017-2021, VVD, CDA, D66, ChristenUnie, 2017.

³ *Vertrouwen in de toekomst*; Regeerakkoord 2017-2021, VVD, CDA, D66, ChristenUnie, 2017, p. 5.

⁴ Ministerie van Justitie en Veiligheid 2020.

⁵ Ministerie van Justitie en Veiligheid 2020, p. 8.

⁶ *Kamerstukken II*, 2018/19, 29270, nr. 140 (brief van 1 juli 2019).

⁷ Verbrugge e.a. 2022, p. 216.

Een en ander heeft geleid tot een adviesaanvraag van de minister voor Rechtsbescherming aan de de Afdeling advisering van de RSJ (hierna: de RSJ). Dit heeft geresulteerd in het voorliggende advies.

1.2 Adviesvragen

De RSJ onderscheidt de volgende vragen waar dit advies antwoord op moet geven.

1. Wat wordt verstaan onder de begrippen ervaringsdeskundige en ervaringsvrijwilliger, in termen van opleiding, ervaring en werkzaamheden, en hoe verhouden die twee zich tot elkaar?
2. Kan de inzet van ervaringsdeskundigen en/of ervaringsvrijwilligers van toegevoegde waarde zijn binnen het reclasseringswerk?
  - a. Is het verantwoord om ervaringsdeskundige ex-justitiabelen een rol te geven in het werk van de reclassering, bij de terugkeer van justitiabelen in de maatschappij?
  - b. Waar kan de inzet van ervaringsdeskundigen en ervaringsvrijwilligers uit bestaan?
  - c. Dienen hierbij afspraken en voorwaarden te gelden? Zo ja, welke?
  - d. Welke eventuele risico's, knelpunten en kansen spelen hier?

1.3 Materiaalverzameling

Literatuur

Ter voorbereiding op dit advies is literatuur bestudeerd, namelijk artikelen, onderzoeksrapporten, beleidsdocumenten, visiestukken en adviezen; tevens zijn Kamerstukken geraadpleegd.

Panelgesprekken / interviews

Om een beeld te krijgen van ervaringen met de inzet van ervaringsdeskundigheid in de praktijk zijn gesprekken gevoerd met personen die hier vanwege hun functie zicht op hebben. Aangezien ervaringsdeskundigheid nog weinig bij de reclassering wordt ingezet, is ook contact gezocht met andere – verwante – werkvelden. Er is gesproken met medewerkers van de forensische zorg, de verslavingszorg, enkele hogescholen en de reclassering, waaronder de verslavingsreclassering. De gesprekspartners waren over het algemeen betrokken bij de inzet, coaching en coördinatie van vrijwilligers en ervaringsdeskundigen, of waren zelf ervaringsdeskundige. In bijlage 1 is een volledig overzicht van de gespreksdeelnemers opgenomen.

Enkele gesprekken waren panelgesprekken met ongeveer vier deelnemers, andere gesprekken vonden met één of twee personen tegelijk plaats. De gesprekken hadden de vorm van deels open, deels gestructureerde interviews waarin een aantal vaste thema's aan de orde werd gesteld.

2 Ervaringsdeskundigheid nader bekeken

Kernboodschappen:

- Ervaringsdeskundigheid in algemene zin begint met ervaringen op een bepaald gebied of met een substantieel probleem, vervolgens ontstaat kennis daarover en over de manier om daarmee om te gaan; na reflectie en verbinding met anderen hierover ontstaat ervaringskennis. Nadat is geleerd hoe die kennis kan worden ingezet om anderen te helpen, is sprake van ervaringsdeskundigheid.
- Ervaringsdeskundigheid wordt op steeds meer plaatsen in de maatschappij ingezet en die inzet is in de afgelopen jaren geprofessionaliseerd: er zijn onder andere competentieprofielen ontwikkeld en er zijn opleidingen voor ervaringsdeskundigen gekomen.

2.1 Ervaringsdeskundigen en ervaringsvrijwilligers

Ervaringsdeskundigen

Wat zijn ervaringsdeskundigen? Iedereen heeft daar wel een globaal beeld bij. Vermoedelijk komt dit in de buurt van de omschrijving die de Van Dale geeft: "een ervaringsdeskundige is iemand die door ervaring deskundig is geworden op een bepaald gebied."⁸

Als mensen ervaring hebben met bepaalde problemen betekent dat niet automatisch dat zij in staat zijn anderen met vergelijkbare problemen te helpen.⁹ In literatuur op dit gebied wordt gesteld dat ervaringsdeskundigheid begint bij de ervaringen zelf: denk aan ervaringen met een ziekte, handicap, ontwrichting, enzovoort.¹⁰ Hierover kan op individueel niveau kennis ontstaan. Dan gaat het niet alleen om ervaring met het probleem op zich, maar ook om de manier waarop iemand daarmee omgaat. Hierbij spelen begrippen als ontwikkeling, ontplooiing, weerbaarheid, veerkracht en herstel een rol. De volgende stap is met de nodige afstand naar de eigen situatie kunnen kijken, hierop reflecteren, en dit verbinden met ervaringskennis van anderen. Zo ontstaat (meer algemene) ervaringskennis. Vervolgens is het van belang te leren hoe die kennis ingezet kan worden om anderen te helpen; dan is sprake van ervaringsdeskundigheid.¹¹

Tegenwoordig wordt ervaringsdeskundigheid steeds breder ingezet, onder meer in de geestelijke gezondheidszorg (GGz), verslavingszorg, lokale wijkteams en bij vluchtelingenopvang.¹² De verbreding van de inzet is gepaard gegaan met een sterke professionalisering van de rol van ervaringsdeskundige. Er zijn opleidingen¹³ voor ervaringsdeskundigen gekomen, er is een 'beroepscompetentieprofiel'¹⁴ voor

⁸ Van Dale, Utrecht: 1999.

⁹ Dit is naar voren gekomen uit de (panel)gesprekken die in het kader van dit adviestraject zijn gevoerd.

¹⁰ Van der Kooij & Keuzenkamp 2018, p. 5.

¹¹ Van der Kooij & Keuzenkamp 2018, p. 5.

¹² Bron: www.ggzstandaarden.nl/generieke-modules/ervaringsdeskundigheid.

¹³ Zie het overzicht op: <https://vved.org/leren-en-onderwijs/opleidingen/>

¹⁴ Van Erp e.a. 2023.

ervaringsdeskundigen ontwikkeld en in gebruik genomen en er bestaat een beroepsvereniging: de Vereniging van Ervaringsdeskundigen.¹⁵

Ervaringsvrijwilligers

Naast geprofessionaliseerde ervaringsdeskundigen zijn er vrijwilligers met ervaringsdeskundigheid die hulp bieden (bijvoorbeeld lotgenotencontact) zonder een opleiding tot ervaringsdeskundige gevolgd te hebben.¹⁶ Voor mensen die vrijwillig hulp bieden vanuit hun eigen ervaringen maar daartoe niet formeel zijn opgeleid, wordt veelal de term ervaringsvrijwilliger gebruikt. Ervaringsvrijwilligers hebben net als ervaringsdeskundigen bepaalde ervaringen doorgemaakt maar zijn over het algemeen in mindere mate geschoold in het inzetten van hun ervaringen dan de ervaringsdeskundigen.¹⁷

De ervaringsdeskundige is over het algemeen een betaalde kracht, terwijl de ervaringsvrijwilliger doorgaans vergoedingen ontvangt (onkostenvergoeding, vrijwilligersvergoeding).¹⁸

2.2 Ervaringsdeskundigen en ervaringsvrijwilligers in de praktijk

In de (panel)gesprekken die de RSJ voor dit advies voerde, kwamen beide hierboven geschetste functies naar voren. Beide worden op verschillende niveaus in organisaties ingezet. De ervaringsvrijwilliger en de ervaringsdeskundige vullen elkaar aan wat betreft werkzaamheden. Uit de gesprekken is naar voren gekomen dat ervaringsvrijwilligers en ervaringsdeskundigen beide belangrijke rollen vervullen. Vrijwilligers zijn vaak meer ondersteunend aan het proces. Ervaringsdeskundigen hebben andere taken en verantwoordelijkheden; zij dragen bij aan bijvoorbeeld toezicht of behandeling.

In de praktijk komt het voor dat mensen in eerste instantie als vrijwilliger aan de slag gaan bij een organisatie en in de loop van de tijd doorgroeien naar de rol van (geschoolde en betaalde) ervaringsdeskundige.

2.3 Welke ervaringen

De ervaringen van de ervaringsvrijwilligers en ervaringsdeskundigen zijn idealiter geen algemene ervaringen zoals rouw of verdriet, maar zijn – meer specifiek – gerelateerd aan de problemen van degenen bij wie deze worden ingezet.¹⁹ Bijvoorbeeld, in de GGZ treden ex-patiënten als ervaringsdeskundige of ervaringsvrijwilliger op die in het verleden zijn behandeld voor psychopathologie; bij instellingen voor verslavingszorg zijn dat verslaafden die zijn behandeld, enzovoort.

¹⁵ <https://vved.org/over-ons/>

¹⁶ Jansen 2022.

¹⁷ Out e.a. 2021, p. 5.

¹⁸ Bulsink & de Wildt 2023, p. 13.

¹⁹ Dit is naar voren gekomen uit de (panel)gesprekken die in het kader van dit adviestraject zijn gevoerd; zie ook Bierbooms e.a. 2017, p. 9-10.

Notabene:

Omwille van de leesbaarheid wordt in dit advies vanaf hier zowel de ervaringsdeskundige als de ervaringsvrijwilliger aangeduid met de term ervaringswerker, tenzij expliciet één van de twee wordt bedoeld.

3 Inzet van ervaringswerkers

Kernboodschap

Er zijn geen eenduidige conclusies op grond van empirisch onderzoek naar de inzet van ervaringswerkers. Cliënten staan over het algemeen positief ten opzichte van de inzet van ervaringswerkers; dit houdt verband met het gegeven dat ervaringswerkers en cliënten bepaalde ervaringen delen. Hierdoor voelen cliënten zich door ervaringswerkers begrepen en erkend. Ook bieden ervaringswerkers cliënten perspectief en hoop dat het mogelijk is om problemen te boven te komen.

In dit hoofdstuk wordt besproken wat kenmerkende elementen zijn van de inzet van ervaringswerkers en wordt ingegaan op de voorwaarden en knelpunten die hieraan zijn verbonden. Tot slot wordt kort stil gestaan bij onderzoek naar de resultaten van de inzet van ervaringswerkers. Deze punten worden in dit hoofdstuk toegelicht en in het volgende hoofdstuk specifiek voor de reclassering besproken.

3.1 Mogelijke toegevoegde waarde en resultaten

Brugfunctie

In het algemeen beschouwen cliënten een ervaringswerker als iemand die meer op gelijke voet met hen staat dan de professional, dit vanwege de gemeenschappelijke achtergrond die zij hebben, zo blijkt uit de gevoerde gesprekken. Het gevoel leeft dat cliënten makkelijker contact maken met de ervaringswerker dan met de professional, waardoor ervaringswerkers de afstand tussen cliënten en professionals zouden kunnen overbruggen. De ervaringswerker zou het gesprek op gang kunnen brengen en als intermediair kunnen fungeren, waarna de professional het overneemt. Deze zienswijze, inclusief de metafoer van de 'brug', werd meerdere keren opgetekend tijdens de gevoerde gesprekken. Ook werd aangegeven dat cliënten zich in het contact met een ervaringsvrijwilliger meer verbonden voelen met de maatschappij omdat de vrijwilliger een 'gewoon mens' is die probeert te helpen, in plaats van een professionele hulpverlener.

Bieden van hoop en perspectief

De hiervoor beschreven brugfunctie heeft wellicht te maken met het feit dat de ervaringswerker de cliënt kan motiveren door hoop en perspectief te bieden. De ervaringswerker laat zien dat hij in dezelfde situatie heeft verkeerd als de cliënt en erin is geslaagd daaruit te komen.²⁰ In die zin kan de ervaringswerker als rolmodel fungeren.²¹

Verminderen van stigma en schaamtegevoelens

Uit gesprekken en literatuur komt verder naar voren dat de mogelijke bijdrage van ervaringswerkers ook te maken heeft met het stigma dat aan cliënten kleeft en met

²⁰ Dit is naar voren gekomen uit de (panel)gesprekken die in het kader van dit adviestraject zijn gevoerd. Zie ook: Verbrugge e.a. 2022, p.213-224.

²¹ Lenkens 2022, p. 249.

schaamtegevoelens waar cliënten mee te maken hebben. Cliënten voelen zich door ervaringswerkers niet gestigmatiseerd, iets dat ze bij anderen wel vaak hebben. Doordat ervaringswerkers soortgelijke problemen hebben overwonnen als waar cliënten mee worstelen, hebben cliënten ten opzichte van hen minder last van schaamte. Het contact met de cliënten komt daardoor gemakkelijker tot stand. Vervolgens heeft de professionele hulpverlener via de ervaringswerker een ingang bij cliënten.

Overigens vertellen sommige ervaringswerkers dat zij ook, nu zij in de hoedanigheid van ervaringswerker aan het werk zijn, nog last hebben van stigmatisering. Bijvoorbeeld door hun verleden als verslaafde worden zij vaak met argwaan bekeken, zo is hun indruk. "Zelfs als je al tien jaar clean bent, blijf je toch die ex-verslaafde", zo werd tijdens een van de gesprekken gesteld.²²

Erkenning door de ervaringswerker

Verder wordt in de praktijk als een toegevoegde waarde van ervaringswerkers gezien dat deze zouden kunnen invoelen wat een cliënt meemaakt. Zo zou een ervaringswerker in de verslavingszorg vanuit eigen vroegere ervaringen kunnen invoelen hoe het voor een cliënt is om de drang te hebben om weer te gebruiken of te drinken. Een drang die als sterker dan de eigen wil wordt ervaren. Cliënten ervaren de erkenning van hun problematiek door de ervaringswerker als sterker dan die van de professionele behandelaar doordat de ervaringswerker zelf heeft doorleefd wat de cliënt doormaakt.²³

Positieve uitkomsten voor ervaringswerkers zélf

Niet alleen cliënten maar ook ervaringswerkers zelf kunnen gebaat zijn bij de inzet van ervaringskennis. Het mes snijdt hier aan twee kanten. De ervaringswerkers willen hun eigen ervaring inzetten om anderen te helpen. Daarnaast biedt het contact met 'lotgenoten' henzelf ook steun: door de confrontatie met cliënten die nog midden in hun herstelproces zitten, blijven ervaringswerkers gemotiveerd om niet terug te vallen in hun oude (probleem)gedrag.²⁴

Verder rapporteerden ervaringswerkers voor zichzelf positieve uitkomsten met betrekking tot re-integratie, zoals nieuwe carrièremogelijkheden, verbeterde arbeidsvaardigheden en een zinvolle vrijetijdsinvulling.²⁵

Ook zou de inzet van ervaringswerkers bijdragen aan een positieve organisatiecultuur omdat professionals meer te weten komen over de leefwereld van cliënten, waardoor

²² Dit is naar voren gekomen uit de (panel)gesprekken die in het kader van dit adviestraject zijn gevoerd.

²³ Dit is naar voren gekomen uit de (panel)gesprekken die in het kader van dit adviestraject zijn gevoerd. Zie ook: Lenkens 2022, p. 248.

²⁴ Van Bochhove e.a. 2019, p. 47

²⁵ Worsfold 2014.

bij hen meer begrip ontstaat voor de problemen waar cliënten mee te maken hebben.²⁶

Resultaten van de inzet van ervaringswerkers

In hoeverre is de inzet van ervaringsdeskundigheid werkzaam, in termen van resultaten van empirisch onderzoek? Recentelijk is een overzichtsstudie gepubliceerd over vooral Amerikaanse kwantitatieve onderzoeken naar de effectiviteit van de inzet van ervaringswerkers.²⁷ Die onderzoeken betreffen met name de inzet in de GGz, soms in de verslavingszorg of de maatschappelijke opvang.²⁸ De auteurs komen tot de slotconclusie dat er geen eenduidige conclusies zijn over de effecten van de inzet van ervaringswerkers. Vaak zijn er op eenzelfde terrein wél en geen effecten gevonden. De meeste bevestiging lijkt er te zijn voor het effect op psychosociale aspecten als hoop en ervaren steun, zo concluderen de auteurs. Enkele Nederlandse kwantitatieve onderzoeken²⁹ sluiten bij deze uitkomsten aan, aldus de auteurs.

3.2 Randvoorwaarde: afstand tot eigen problematiek

Een randvoorwaarde voor de inzet van een ervaringswerker is dat deze voldoende is 'hersteld', dat wil zeggen op voldoende afstand staat van zijn eigen problematiek.³⁰ Uit de gevoerde gesprekken blijkt dat hier in de praktijk veel belang aan wordt gehecht. De ervaringswerker kan zelf niet altijd goed beoordelen hoe ver hij is in zijn herstelproces, aldus de gespreksdeelnemers.³¹ Om die reden worden hiervoor soms eisen/normen gehanteerd. Bij een instelling voor verslavingszorg is de eis om ervaringswerker te worden dat de betrokkene in kwestie twee jaar abstinente ('clean') is.

Is een ex-cliënt eenmaal als ervaringswerker actief dan bestaat er een risico op terugval in het oude (probleem)gedrag. Dit kan getriggerd worden door contacten met cliënten.³² Ervaringswerkers worden weliswaar getraind op het voorkomen daarvan, maar kunnen desondanks terugvallen. Terugval speelt onder meer bij mensen met een verslavingsachtergrond en bij mensen met psychische problemen in hun verleden.

3.3 Knelpunten

Frictie in de samenwerking tussen professionals en ervaringswerkers

Het kan voorkomen dat professionals een zekere weerstand hebben tegen de samenwerking met ervaringswerkers, zo blijkt uit de literatuur en de gesprekken. Een veel

²⁶ Dit is naar voren gekomen uit de (panel)gesprekken die in het kader van dit adviestraject zijn gevoerd.

²⁷ Keuzenkamp en Van Hoorn 2022, p. 4-22.

²⁸ De uitkomstmaten zijn door de auteurs (Keuzenkamp & Van Hoorn) ondergebracht in drie categorieën: zorggebruik en zorgbehoefte, doelen op verschillende levensgebieden en psychosociale aspecten.

²⁹ Boevink e.a. 2016, p. 287-301; Gestel-Timmermans e.a. 2012, p. 54-60; Van Vugt e.a. 2012, p. 477-481.

³⁰ Dit is naar voren gekomen uit de (panel)gesprekken die in het kader van dit adviestraject zijn gevoerd.

³¹ Dit is naar voren gekomen uit de (panel)gesprekken die in het kader van dit adviestraject zijn gevoerd.

³² Verbrugge e.a. 2022, p.213-224.

voorkomende reden waarom professionals niet met vrijwilligers willen samenwerken is angst voor verdringing door een goedkopere kracht, zo blijkt uit onderzoek naar de samenwerking tussen professionals en vrijwilligers in zijn algemeenheid.³³ Het is overigens de vraag of die vrees bij de huidige personeelstekorten gegrond is.

Problemen in de samenwerking tussen professionals en vrijwilligers lijken vooral te ontstaan als men te weinig weet over elkaars werk en er over en weer te weinig vertrouwen bestaat.³⁴

Loyaliteitsconflict

Wanneer een cliënt regels overtreedt of afspraken niet nakomt dient dit gemeld te worden volgens daarvoor geldende meldcodes en gedrags- en beroepscode, waar de ervaringswerkers aan gehouden zijn, evenals de professional.³⁵ Situaties waarin dit zich voordoet kunnen de vertrouwensrelatie tussen cliënt en ervaringswerker onder druk zetten waarbij de ervaringswerker zich voor een dilemma gesteld ziet. Denk aan een ex-alcoholverslaafde die alcohol nuttigt. Als de cliënt dit opbiecht aan de ervaringswerker kan laatstgenoemde een loyaliteitsconflict ervaren. Informeert de ervaringswerker vervolgens de professional hierover, of is hij loyaal aan de cliënt vanwege de met hem opgebouwde vertrouwensband?³⁶

3.4 Bijdrage aan culturele diversiteit

Culturele diversiteit kan van toegevoegde waarde zijn in organisaties. Een behandelrelatie kan erbij gebaat zijn als hier een ervaringswerker bij wordt betrokken die dezelfde culturele achtergrond heeft als de cliënt in kwestie.³⁷ Bovendien leidt de aanwezigheid van ervaringswerkers met verschillende culturen tot meer kennis over andere culturen in de rest van de organisatie.

De gespreksdeelnemers zien binnen de GGz en de forensische zorg weliswaar steeds meer professionals met een andere culturele achtergrond, onder andere een Antilliaanse, Marokkaanse of Turkse achtergrond, maar desondanks zien zij die culturen toch nog relatief weinig in de praktijk.

³³ Stals 2018; Van Bochove e.a. 2019; Höing & Heemskerk 2019.

³⁴ Höing & Heemskerk 2019.

³⁵ Dit is naar voren gekomen uit de (panel)gesprekken die in het kader van dit adviestraject zijn gevoerd.

³⁶ Dit is naar voren gekomen uit de (panel)gesprekken die in het kader van dit adviestraject zijn gevoerd. Zie ook: Lenkens 2022, p. 251.

³⁷ Dit is naar voren gekomen uit de (panel)gesprekken die in het kader van dit adviestraject zijn gevoerd.

4 Inzet van ervaringswerkers bij de reclassering

Kernboodschappen

In ons land worden op beperkte schaal pilots uitgevoerd met de inzet van ervaringswerkers bij de verslavingsreclassering. De inzet van ervaringswerkers bij de reclassering wordt door reclassenten met enthousiasme begroet, vergelijkbaar met de signalen uit andere, verwante, maatschappelijke domeinen. Al met al lijkt hiermee sprake te zijn van een toegevoegde waarde van de inzet van ervaringsdeskundigheid in de praktijk. Er is echter nog weinig systematisch verzameld feitenmateriaal beschikbaar waarmee deze mogelijke toegevoegde waarde voor de reclasseringspraktijk onderbouwd kan worden.

Dit advies heeft betrekking op de inzet van ervaringsdeskundigheid bij de *reclassering*. Hierover is nog weinig bekend. In het voorgaande hoofdstuk is naar de inzet van ervaringsdeskundigheid in andere relevante maatschappelijke domeinen gekeken. Dit hoofdstuk gaat specifiek over de inzet van ervaringsdeskundigheid bij de reclassering. Daarbij wordt bijzondere aandacht besteed aan de ervaringen die zijn opgedaan met de inzet van ervaringsdeskundigheid bij project De Reden van de organisatie Novadic Kentron, een project waarin ervaringsdeskundigheid wordt toegepast bij de verslavingsreclassering.³⁸

4.1 Novadic Kentron, project De Reden

Novadic Kentron is een instelling voor verslavingszorg in Noord-Brabant en biedt als zodanig verslavingsreclassering aan in opdracht van de Stichting Verslavingsreclassering, één van de drie reclasseringsorganisaties in ons land. In 2018 is Novadic Kentron gestart met een pilot, project De Reden, gericht op reclasseringscliënten met verslavingsproblematiek. Reclassenten worden bij Novadic Kentron niet alleen geholpen door professionals (behandelaars) maar ook door ervaringsdeskundigen en ervaringsvrijwilligers die zelf een justitieel verleden hebben, als cliënt onder reclasseringstoezicht hebben gestaan én ervaring hebben met het herstellen van verslavingsproblematiek, veelal als cliënt bij Novadic Kentron. Zij bieden cliënten ondersteuning, gericht op het herstel- en re-integratieproces. Het gaat om praktische hulp maar ook om het vervullen van een voorbeeldrol.³⁹

Project De Reden van Novadic Kentron is de enige plaats waar structureel ervaringswerkers worden ingezet bij reclasseringsactiviteiten. Daarnaast is hier en

³⁸ Over project De Reden van Novadic Kentron is op verschillende wijzen informatie verzameld. Een senior ervaringsdeskundige van Novadic Kentron heeft deelgenomen aan een van de gevoerde (panel)gesprekken. Van deze persoon is in latere instantie, via mail- en telefonisch contact verdiepende informatie verkregen over het project. Verder is literatuur over project De Reden geraadpleegd, met name Van Bochove e.a. (2019) en Verbrugge e.a. (2022). Tot slot heeft de eerste auteur van laatstgenoemde publicatie telefonisch nog een en ander toegelicht.

³⁹ Van Bochove e.a. 2019, p. 14. Dit kwam ook naar voren uit de (panel)gesprekken die in het kader van dit adviestraject zijn gevoerd.

daar in ons land bij instellingen voor verslavingsreclassering een enkele ervaringsdeskundige actief.⁴⁰

4.2 Organisatiemodel en benodigde ervaringen

Binnen de verslavingsreclassering wordt ervaringsdeskundigheid vooral ingezet door gebruik te maken van opgeleide *ervaringsdeskundigen* met een salaris én daarnaast met *ervaringsvrijwilligers* die een vergoeding voor hun diensten ontvangen.

Ervaringsvrijwilligers bij project De Reden van Novadic Kentron hebben eerst 'in coaching gezeten' voordat zij hun ervaringen in de praktijk mogen inzetten. Die coaching wordt verzorgd door opgeleide ervaringsdeskundigen van Novadic Kentron. Daarbij wordt van de vrijwilligers verwacht dat deze binnen één jaar zes landelijk erkende online cursussen doorlopen.⁴¹

De werkzaamheden van de ervaringsvrijwilligers worden bij Novadic Kentron gemonitord. Een ervaringsdeskundige begeleidt de ervaringsvrijwilligers en bespreekt wekelijks met hen de casussen waarin zij actief zijn. Ook wordt op een hoger niveau in de organisatie door een unitmanager, een 'aandachtsfunctionaris', coach/ervaringsdeskundige en vrijwilliger over casussen overlegd. Dit gebeurt maandelijks of wanneer het nodig is.

De ervaringen die de vrijwilligers en deskundigen tot *ervaringsvrijwilliger* of *ervaringsdeskundige* maken, moeten relevant zijn voor de problemen waar reclasseringscliënten mee te maken hebben. Dit betekent dat zij zelf in het verleden met justitie in aanraking zijn gekomen, zodanig dat zij ook met de reclassering in contact zijn geweest als cliënt. Aangezien veel reclasseringscliënten te maken hebben met psychische problematiek en/of verslaving kan ervaringsdeskundigheid op die terreinen ook van belang zijn, afhankelijk van de context waarin de ervaringswerker wordt ingezet.

4.3 Mogelijke toegevoegde waarde en resultaten

Mogelijke toegevoegde waarde

In het vorige hoofdstuk is een aantal kenmerkende elementen van de inzet van ervaringsdeskundigheid in aanpalende domeinen besproken. Dezelfde elementen komen ook terug in de ervaringen die zijn opgedaan bij de reclassering. Daarbij moet benadrukt worden dat dit grotendeels de ervaringen betreffen die zijn opgedaan bij het voornoemde reclasseringsproject van Novadic Kentron.⁴²

⁴⁰ Het onderzoek van Dennis Ruijters betreft deze ervaringswerkers en daarnaast de activiteiten die plaatsvinden binnen project De Reden van Novadic Kentron'; zie: Ruijters, zonder jaartal. In 2023 is bij Tactus Verslavingszorg in het oosten van Nederland een pilotproject gestart waarin een ervaringsdeskundige is ingezet bij cliënten van de Verslavingsreclassering.

⁴¹ Die cursussen zijn: Privacy en informatie veiligheid; De-stigmatiserend werken; De forensische cliënt; Suïcide preventie; Positieve gezondheid en Herstelondersteunend werken. Deze cursussen zijn erkend door de "GGZ-ecademie"; zie: <https://ggzacademy.nl>

⁴² Verbrugge e.a. 2022, p.213-224.

Reclasseringscliënten blijken het contact met ervaringswerkers als laagdrempelig en vertrouwelijk te ervaren, waardoor zij meer durven te delen. Vanwege hun gelijksoortige achtergrond kunnen ervaringswerkers cliënten beter op hun gemak stellen dan professionals dat kunnen. Hierdoor kunnen ervaringswerkers ook bij de reclassering de brugfunctie vervullen die in het vorige hoofdstuk al ter sprake kwam. Via de 'brug' met ervaringswerkers kunnen reclasseringswerkers en cliënten tot elkaar komen.⁴³ Ervaringswerkers kunnen voor meer kennis en begrip bij reclasseringswerkers ten aanzien van cliënten zorgen, door meer uitleg te geven over de achtergrond van cliënten. Andersom blijken ervaringswerkers cliënten te kunnen helpen om de richting en het kader van hun reclasseringstoezicht te begrijpen, door hier extra uitleg over te geven. Dit leidt tot meer begrip bij cliënten voor de keuzes die reclasseringswerkers gemaakt hebben.⁴⁴

Meer algemeen kunnen ervaringswerkers cliënten motiveren en ondersteunen, hoop bieden en zorgen voor een gevoel van herkenning bij de cliënt; bovendien laten ze zien dat verandering mogelijk is.⁴⁵

Al met al lijkt hiermee sprake te zijn van een toegevoegde waarde van de inzet van ervaringsdeskundigheid in de praktijk. Hier liggen kansen voor een verdere uitwerking van de inzet van ervaringsdeskundigheid binnen de reclassering. Er is echter nog weinig systematisch verzameld feitenmateriaal beschikbaar waarmee deze mogelijke toegevoegde waarde voor de reclasseringspraktijk onderbouwd kan worden. De reden daarvan is dat binnen de reclassering nog weinig wordt gewerkt met de inzet van ervaringsdeskundigheid en daardoor nog weinig onderzoek hiernaar is verricht.

Resultaten

Het ontbreken van systematisch verzameld feitenmateriaal speelt ook wanneer het gaat om de werkzaamheid van de inzet van ervaringsdeskundigheid in termen van resultaten van empirisch onderzoek. Er zijn voornamelijk slechts enkele onderzoeken uitgevoerd. Zo werd in een kleinschalig kwantitatief onderzoek naar de inzet van ervaringswerkers in reclasseringsproject De Reden van Novadic Kentron geen significant verschil in uitkomsten⁴⁶ aangetroffen tussen twee groepen reclasseringscliënten waarvan de een wél en de ander niet door een ervaringsvrijwilliger werd ondersteund.⁴⁷

Een ander voorbeeld is een kwalitatief onderzoek naar de invloed van het inzetten van ervaringswerkers op de relatie tussen cliënt en reclasseringswerker binnen de verslavingsreclassering. Dit onderzoek wordt afgesloten met een optimistisch gestelde conclusie: "Concluderend kan worden gezegd dat de inzet van ervaringswerkers een overwegend positieve invloed heeft op de relatie tussen cliënt en reclasseringswerker binnen de Verslavingsreclassering. Daarmee kan de inzet van ervaringswerkers ook

⁴³ Ruijters, zonder jaartal.

⁴⁴ Ruijters, zonder jaartal.

⁴⁵ Verbrugge e.a. 2022, p.213-224.

⁴⁶ Onderzocht werden de uitkomsten 'ervaren hoop' en 'herstel'.

⁴⁷ Verbrugge e.a. 2022, p. 221.

bijdragen aan een verminderde kans op recidive, aangezien uit de literatuur blijkt dat een goede werkalliantie hieraan bijdraagt.”⁴⁸

De inzet van ervaringsdeskundigheid bij de reclassering kan overigens niet alleen bij reclasseringscliënten maar ook bij ervaringswerkers zélf tot resultaten leiden. De activiteiten die een ex-delinquent ontplooit als ervaringswerker kunnen een positieve uitwerking hebben en bijdragen aan het (vasthouden van het) eigen herstel. Ervaringsvrijwilligers hebben aangegeven het als een voordeel te zien dat ze door het vrijwilligerswerk bezig blijven met hun eigen herstel. Door cliënten te zien in een situatie waar zij ooit zelf in hebben gezeten, beseffen ze continu niet terug te willen naar de oude situatie.⁴⁹ Cijfers van Novadic Kentron ondersteunen dit laatste wat betreft verslaving. Van de ongeveer dertig ex-verslaafden die sinds de start bij Novadic Kentron als ervaringsvrijwilliger zijn ingezet, zijn er (medio 2023) slechts twee teruggevallen in hun verslaving.

In een Brits onderzoek werd een soortgelijk resultaat gevonden ten aanzien van het stoppen met het plegen van delicten. In dit (beperkte) kwalitatieve onderzoek zijn twaalf ex-gedetineerden betrokken die als ervaringsvrijwilliger binnen de reclassering werden ingezet.⁵⁰ Hun inzet bleek bij te dragen aan het proces van *desistance* bij zichzelf.⁵¹ De ervaringswerkers rapporteerden de ontwikkeling van een nieuwe identiteit en cognitieve transformaties bij henzelf, processen die bekend zijn als stappen in het *desistance* proces zoals ‘making good’: het veroorzaakte leed willen goedmaken door iets terug te doen voor de maatschappij.

4.4 Randvoorwaarde: afstand tot de eigen problematiek

In het vorige hoofdstuk kwam naar voren dat een voorwaarde voor de inzet van een ervaringswerker is dat deze voldoende is ‘hersteld’, dat wil zeggen dat deze op voldoende afstand van zijn eigen problematiek staat. Bij het inzetten van ervaringsdeskundigheid bij de reclassering gaat het naast ervaring met reclasseringsbegeleiding om ervaringen met justitie wegens het plegen van delicten, en vaak ook nog om andere problematiek, bijvoorbeeld verslaving. De afstand tot de eigen problematiek is een belangrijk punt. Als een ervaringswerker immers niet voldoende op afstand van zijn eigen problemen staat, is deze niet de aangewezen persoon om anderen te helpen bij resocialisatie en re-integratie.

Er zijn geen voorbeelden bekend van eisen of criteria die gelden ten aanzien van de mate waarin ervaringswerkers met een justitie-verleden op afstand van hun delinquente verleden zouden moeten staan met het oog op inzet bij de begeleiding van ex-justitiabelen. In verschillende gesprekken werd wel een verleden als zedendelinquent als contra-indicatie genoemd. Vermeldenswaard is in dit opzicht de begeleiding van ex-zedendelinquenten door vrijwilligers die plaatsvindt in het COSA-

⁴⁸ Ruijters, zonder jaartal, p. 52.

⁴⁹ Verbrugge e.a. 2022, p. 221.

⁵⁰ Worsfold 2014.

⁵¹ *Desistance* is het volledig stoppen met criminaliteit.

project⁵² van de reclassering: hier worden geen vrijwilligers ingezet die in het verleden zelf een zedendelict hebben gepleegd omdat de reclassering dit onverantwoord acht.⁵³ Bij project De Reden van Novadic Kentron worden ervaringsvrijwilligers geworven uit 'ervaringsgroepen' waarin (ex)-verslaafden en (ex)-delinquenten deelnemen. Het wervingsproces geeft uitsluitsel over de geschiktheid van de kandidaat. De afstand tot het eigen probleemgedrag weegt hierin mee. Bij Novadic Kentron zegt men hier verder over (zoals ook uiteengezet in paragraaf 4.2) dat alle ervaringsvrijwilligers gecoacht worden en dat wekelijks en maandelijks op verschillende organisatieniveaus de lopende cases worden besproken met de desbetreffende vrijwilligers. Als zich hier calamiteiten of incidenten zouden voordoen, komt dat snel aan het licht en kan de nodige actie worden ondernomen.

Het punt van de afstand tot de eigen problematiek hangt nauw samen met het risico op terugval, dat wil zeggen dat ervaringswerkers terugvallen in hun vroegere problematiek, al dan niet door de confrontatie met cliënten.⁵⁴ Dit is een bekend risico bij mensen met een verslavingsachtergrond en bij mensen die een verleden met psychische problemen hebben. Maar ook bij mensen met een strafrechtelijk verleden is terugval (recidive) een bekend verschijnsel. Hier geldt eigenlijk hetzelfde als hierboven is gesteld ten aanzien van de afstand tot de eigen problematiek. De bestaande monitoring van ervaringswerkers ten aanzien van de zaken waarbij zij betrokken zijn, kan terugval aan het licht brengen.

4.5 Knelpunten

Samenwerking tussen professionals en ervaringsvrijwilligers

In het vorige hoofdstuk werd al even stil gestaan bij mogelijke samenwerkingsproblemen tussen professionals en ervaringsvrijwilligers. Dit kan ook binnen de reclassering voorkomen. Reclasseringswerkers kunnen een zekere weerstand hebben tegen de samenwerking met ervaringsvrijwilligers, zo blijkt uit literatuur en gesprekken. Die weerstand zou vooral samenhangen met een gebrek aan vertrouwen, bijvoorbeeld als de ervaringsvrijwilliger kort daarvoor zelf nog cliënt was van de reclassering.⁵⁵

Loyaliteitsconflict

Uit de ervaringen in verwante domeinen (zie hoofdstuk 3 van dit advies) blijkt dat de ervaringswerker zich soms voor dilemma's ziet gesteld wanneer cliënten afspraken of regels niet nakomen. Informeert de ervaringswerker de professional hierover, of laat

⁵² COSA staat voor Cirkels voor Ondersteuning, Samenwerking en Aanspreekbaarheid. Dit is een begeleidingstraject dat wordt ingezet bij de re-integratie van zedendelinquenten die onder toezicht staan van de reclassering. Rond een zedendelinquent wordt een groep van drie tot vijf getrainde vrijwilligers geformeerd, de zogeheten binnencirkel. Daar omheen staan professionals – de buitencirkel – zoals de toezichthouder van de reclassering, de behandelaar en een wijkagent. Een coördinator van COSA begeleidt de vrijwilligers en is het aanspreekpunt voor de professionals, www.reclassering.nl/cosa.

⁵³ Dit is naar voren gekomen uit de (panel)gesprekken die in het kader van dit adviestraject zijn gevoerd.

⁵⁴ Verbrugge e.a. 2022, p. 216.

⁵⁵ Verbrugge e.a. 2022, p. 220.

hij dit achterwege omdat hij een sterke loyaliteit aan de cliënt voelt door de met hem ontstane vertrouwensband?

In de context van justitie en reclassering kan ditzelfde dilemma zich aandienen. Hoe om te gaan met een reclassent die zich niet aan een voorwaarde houdt, terwijl hij nog onder begeleiding van de reclassering is? In het algemeen gelden binnen organisaties regels over het melden van een overtreding van afspraken en (bijzondere) voorwaarden, die zijn vastgelegd in meldcodes, gedragscodes en beroepscode, waar naast de professional ook de ervaringsvrijwilliger en de ervaringsdeskundige aan gehouden zijn.

Dit is ook het geval bij project De Reden van Novadic Kentron waar men een goed functionerende werkwijze volgt, aldus medewerkers van De Reden. Het wordt aan de ervaringswerker meegedeeld als een cliënt te maken heeft met bepaalde bijzondere voorwaarden waar hij zich aan moet houden. Wordt een ervaringswerker bij het project geconfronteerd met een cliënt die een bijzondere voorwaarde overtreedt dan bespreekt hij dat eerst met de cliënt zelf en geeft hem de kans dit zelf te melden binnen een bepaalde termijn. Als de cliënt het niet zelf meldt, dan doet de ervaringswerker dat. Bij de start van zijn werkzaamheden bij project De Reden wordt aan de ervaringswerker uitgelegd dat hij deze werkwijze dient te volgen.

Verklaring omtrent het gedrag

De verklaring omtrent het gedrag (VOG) blijkt bij de inzet van ervaringswerkers een belemmering te kunnen vormen, zo bleek uit de gevoerde gesprekken. De gesprekspartners maken melding van afwijzingen van VOG-aanvragen van ex-cliënten die aan de slag wilden gaan als ervaringswerker, waarbij het justitieverleden de afwijzingsgrond vormde. De VOG blijkt een spanningsveld te vormen. Aan de ene kant bestaat de wens om mensen uit een bepaalde risicogroep (justitieel verleden) in te zetten als ervaringswerker, maar aan de andere kant wordt die groep juist vanwege dat justitiële verleden via de VOG buiten de deur gehouden, zo werd vernomen uit de hoek van de forensische zorg.

De VOG hoeft niet altijd een probleem te zijn. Een justitieel verleden is niet per definitie een afwijzingsgrond, zo blijkt uit een recent onderzoek.⁵⁶ Bovendien is het zo dat een werkgever een VOG van werknemers kán vragen, maar dit is in veel gevallen geen verplichting. Dit wordt bevestigd door de ervaringen bij project De Reden van Novadic Kentron, waar ex-verslaafden met een justitiële achtergrond als ervaringswerker worden ingezet. Wanneer er geen VOG is toegekend wordt in voorkomende gevallen overlegd met de directie over de wens om iemand als ervaringswerker aan te nemen. Meestal is het dan geen bezwaar om een dienstverband met die persoon aan te gaan, ook al beschikt deze niet over een VOG.

⁵⁶ Enkele jaren geleden is een onderzoek verricht naar het afgeven van de VOG. De auteurs concluderen: "Hoewel in 2019 16,63% van de VOG-aanvragers justitiële antecedenten heeft (binnen of buiten de geldende terugkijkttermijn) ligt het weigeringspercentage in dat jaar op 0,33%. Dat betekent dat in veruit de meeste gevallen waarin sprake is van een strafblad de VOG gewoon verstrekt wordt.", Nauta, Piepers & Buysse 2021, p. 56.

5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

Ervaringsdeskundigheid

Ervaringsdeskundigheid wordt op steeds meer plaatsen in de maatschappij ingezet. Geconcludeerd kan worden dat ervaringsdeskundigheid in de afgelopen jaren is geprofessionaliseerd. Er zijn competentieprofielen ontwikkeld, er bestaan opleidingen voor en er bestaat een beroepsvereniging voor ervaringsdeskundigen.

In organisaties komt ervaringsdeskundigheid vaak in twee functies voor: ervaringsdeskundige en ervaringsvrijwilliger. Zowel ervaringsdeskundigen als ervaringsvrijwilligers ondersteunen mensen bij het omgaan met problemen waar de ervaringsdeskundige en ervaringsvrijwilliger zelf ervaring mee hebben. In het algemeen zijn ervaringsdeskundigen opgeleid om als zodanig te opereren; in vergelijking daarmee zijn ervaringsvrijwilligers in mindere mate geschoold. Over het algemeen ontvangt de ervaringsdeskundige een salaris en de vrijwilliger een vergoeding.

De ervaringsvrijwilliger en de ervaringsdeskundige vullen elkaar aan wat betreft werkzaamheden: waar vrijwilligers een meer ondersteunende rol hebben, dragen de ervaringsdeskundigen bij aan bijvoorbeeld toezicht of behandeling, afhankelijk van het werkveld waarin zij actief zijn.

Randvoorwaarde

De inzet van ervaringswerkers bij de reclassering betekent het bij (ex-)justitiabelen inzetten van mensen die zelf in het verleden met justitie in aanraking zijn gekomen én cliënt van de reclassering zijn geweest. De inzet van deze ervaringswerkers bij de reclassering om bij te dragen aan de re-integratie van andere (ex-)justitiabelen kan op verantwoorde wijze plaatsvinden wanneer de betrokken ervaringswerkers voldoende zijn 'hersteld', dat wil zeggen op voldoende afstand staan van hun eigen problematiek (o.a. verslaving en/of het delictverleden). Dat is een randvoorwaarde. Bij project De Reden van Novadic Kentron wordt hier bij de werving van ervaringswerkers op gelet. Verder wordt bij ditzelfde project de inzet van ervaringswerkers intensief gemonitord, een praktijk waarmee eventuele ongewenste incidenten snel aan het licht kunnen komen.

Meldcodes, gedragscodes en beroepscodes volgen

In de context van justitie en reclassering kan zich de situatie voordoen dat een reclassent weer een strafbaar feit heeft gepleegd terwijl hij nog onder begeleiding van de reclassering staat. In het algemeen gelden binnen organisaties regels over het melden van een overtreding van afspraken en (bijzondere) voorwaarden. Die afspraken zijn vastgelegd in meldcodes, gedragscodes en beroepscodes, waar naast de professional ook de ervaringsvrijwilliger en de ervaringsdeskundige aan gehouden zijn. Met het oog op eventuele aarzelingen bij de ervaringswerker om overtredingen te

melden, vanwege de vertrouwensband die met een cliënt is ontstaan, is het van belang dat deze codes gevolgd worden.

Mogelijke toegevoegde waarde en resultaten

De ervaringen die zijn opgedaan met de inzet van ervaringsdeskundigheid binnen de reclasseringspraktijk zijn veelbelovend, zo blijkt uit zowel literatuur als gevoerde gesprekken. Reclassenten blijken het contact met ervaringswerkers als laagdrempelig en vertrouwd te ervaren waardoor zij meer durven te delen. Vanwege hun gelijksoortige achtergrond zouden ervaringswerkers cliënten beter op hun gemak kunnen stellen dan professionals dat kunnen. Hierdoor kunnen ervaringswerkers bij de reclassering een brugfunctie vervullen. Ervaringswerkers kunnen zorgen voor meer kennis en begrip bij reclasseringswerkers ten aanzien van cliënten. Andersom kunnen ervaringswerkers cliënten uitleg geven over de inhoud van hun reclasseringstoezicht wat tot begrip leidt.

Meer algemeen kunnen ervaringswerkers cliënten motiveren en ondersteunen. Ook kunnen zij zorgen voor een gevoel van herkenning bij de cliënt en zijn ze een voorbeeld dat verandering mogelijk is. Daarmee kan de ervaringswerker hoop en perspectief bieden.

Al met al lijkt hiermee sprake te zijn van een toegevoegde waarde van de inzet van ervaringsdeskundigheid in de praktijk. Hier liggen kansen voor een verdere uitwerking van de inzet van ervaringsdeskundigheid binnen de reclassering. Er is echter weinig systematisch verzameld feitenmateriaal beschikbaar dat deze toegevoegde waarde voor de reclasseringspraktijk kan onderbouwen. Om die reden vindt de RSJ het van belang om verdere activiteiten op dit gebied goed te monitoren door middel van empirisch onderzoek. Daarbij is het van belang ook aandacht te schenken aan resultaten die inzicht geven in de werkzaamheid van de inzet van ervaringsdeskundigheid binnen de reclassering.

5.2 Aanbevelingen

- Ga binnen de reclassering verder met het uitvoeren van pilotprojecten met de inzet van ervaringswerkers. Monitor die projecten met behulp van empirisch onderzoek. Registreer processen en onderzoek de toegevoegde waarde en resultaten van de inzet van ervaringswerkers.
- Besteed veel aandacht aan de werving van ervaringswerkers, met name met het oog op de benodigde afstand tot het probleemgedrag uit het verleden. Zorg daarnaast voor een systeem van continue monitoring van ervaringswerkers, zoals dit bij project De Reden van Novadic Kentron in praktijk wordt gebracht.
- Maak heldere afspraken over de handelwijze van ervaringswerkers wanneer cliënten strafbare feiten plegen, zich niet gedragen conform door de rechter opgelegde bijzondere voorwaarden, of anderszins regels overtreden. Zorg dat deze

afspraken worden nageleefd. De werkwijze van project De Reden van Novadic Kentron kan hierbij als voorbeeld dienen.

Bijlage 1 Geraadpleegde personen

M. (Marco) Brok MSW	Beleidsmedewerker, Reclassering Nederland, Bureau Buitenland
G. (Geraldien) Ganseman	Regiocoördinator vrijwilligersinzet Noord-Holland/Flevoland, Stichting Exodus Nederland
C. (Cynthia) Kempe	Manager Jeugd & Preventie, Brijder Jeugd, Parnassia Groep
I. (Ivet) Lohschelder	Reclasseringswerker en cirkelcoördinator COSA, Reclassering Nederland
A. (René) Mulder	Vrijwilliger RIC Den Bosch/coördinator OKD-Evertsoord (PI Ter Peel), Stichting Exodus Nederland
J. (John) Remmers	Senior ervaringsdeskundige, Novadic Kentron
J.L.M. (Leon) van Steen	Vrijwilliger Sociale dienstverlening re-integratie, Stichting Exodus Nederland
M.C.M. (Matty) Timmermans	Vakconsulent, De Woenselse Poort/ GGzE
E.G.J. (Elles) Verheijen MA	Beleidsadviseur, Stichting Verslavingsreclassering GGZ
A.A. (Toon) Walravens	Beleidsadviseur, De Woenselse Poort/ GgzE
Dr. A. (Alie) Weerman	Lector GGZ & Samenleving, Hogeschool Windesheim

Bijlage 2 Lijst van geraadpleegde stukken

Literatuur

Bierbooms e.a. 2017

J. Bierbooms e.a., *Ervaringsdeskundigheid in de forensische GGz. Een overzicht uit literatuur en praktijk*, GGzE (programma Kwaliteit Forensische Zorg): 2017, ivo.nl/ervaringsdeskundigheid-in-de-forensische-ggz/

Van Bochhove e.a. 2019

M. van Bochhove e.a., *Inzet vrijwilligers bij reclassering. Rollen, dilemma's en succesfactoren*, Rotterdam: Erasmus School of Health Policy & Management 2019.

Boevink e.a. 2016

W.H. Boevink e.a., 'A user-developed, user run recovery programme for people with several mental illness. A randomized controlled trial', *Psychosis*, 2016, p. 287-301.

Bulsink & de Wildt 2023

D. Bulsink & R. de Wildt, *Handreiking ervaringsdeskundigen inzetten. Inspiratie en tips voor organisaties die vrijwilligers of beroepskrachten met ervaringskennis of -deskundigheid (gaan) inzetten*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut 2023.

Van Dale 1999

Van Dale Groot woordenboek der Nederlandse taal, Utrecht: Van Dale 1999.

Van Erp e.a. 2023

N. van Erp e.a., *Beroepscompetentieprofiel ervaringsdeskundigheid*, Trimbos-instituut 2023, www.trimbos.nl/aanbod/webwinkel/af2064-beroepscompetentieprofiel-ervaringsdeskundigheid/

Gestel-Timmermans e.a. 2012

H. van Gestel-Timmermans e.a., 'Effects of a peer-run course on recovery from serious mental illness. A randomized controlled trial', *Psychiatric services*, 2012, p. 54-60.

Höing & Heemskerk 2019

M. Höing en I. Heemskerk, *Flexibele bruggebouwer zoekt stevig fundament; Wat werkt bij de inzet van vrijwilligers binnen de reclassering?* Den Haag: WODC, maart 2019.

Jansen 2022

T. Jansen, *Professionalisering ervaringsdeskundigen is doorgeslagen*, 15 juli 2022, www.socialevraagstukken.nl/professionalisering-ervaringsdeskundigen-is-doorgeslagen/

Keuzenkamp & Van Hoorn 2022

S. Keuzenkamp & E. van Hoorn, 'Wat doen ervaringsdeskundigen er eigenlijk toe? Een literatuurreview over de impact van ervaringsdeskundigen in één-op-één contacten', *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 2022, afl. 2, p. 4-22.

Van der Kooij & Keuzenkamp 2018

van der Kooij & S. Keuzenkamp, 'Ervaringsdeskundigen in het sociaal domein: wie zijn dat en wat doen ze?', *Movisie*, 2018.

Lenkens 2022

M. Lenkens, *More than a mirror; mechanisms of experiential peer support for young people engaging in criminal behaviour* (diss. Rotterdam, Erasmus Universiteit), Rotterdam 2022.

Ministerie van Justitie en Veiligheid 2020

Ministerie van Justitie en Veiligheid, *Reclasseren: grenzen stellen, krachten benutten*, bijlage bij *Kamerstukken II 2020/21*, 29270, nr. 143.

Nauta e.a. 2021

O. Nauta, N. Piepers & W. Buysse, *Analyse beoordelingsstelsel VOG NP. Eindrapport*, Den Haag: WODC 2021.

Out e.a. 2021

Micky Out e.a., *Verskil maken in de schuldhulpverlening. Een literatuurstudie naar de meerwaarde van ervaringsdeskundigheid*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut 2021.

Ruijters, zonder jaartal

D. Ruijters, *De bijdrage van ervaringswerkers aan de kwaliteit van de relatie tussen cliënt en reclasseringswerker. Een kwalitatief onderzoek bij de Verslavingsreclassering* (masterscriptie), Amsterdam: Vrije Universiteit, zonder jaartal.

Stals 2018

S. Stals, *Maat(jes)werk. Vrijwilligers in het gedwongen kader* (masterscriptie), Hogeschool Utrecht 2018.

Verbrugge e.a. 2022

C. Verbrugge e.a., 'De meerwaarde van ervaringsvrijwilligers binnen de verslavingsreclassering', *Proces* 2022, p. 213-224.

Vertrouwen in de toekomst

Vertrouwen in de toekomst, Regeerakkoord 2017-2021, VVD, CDA, D66, ChristenUnie, Den Haag: 2017, bijlage bij *Kamerstukken II 2017/18*, 34700, nr. 34.

Van Vugt e.a. 2012

M. van Vugt e.a., 'Consumer-providers in assertive community treatment programs. Associations with client outcomes', *Psychiatric Services*, 2012, p. 477-481.

Worsfold 2014

T. Worsfold, *Crossing the bridge. From offender to probation worker* (masterscriptie Cambridge), Cambridge: Homerton College, Cambridge University 2014.

